

ЛЬВІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра менеджменту та міжнародного бізнесу

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до семінарських занять з дисципліни

ОК 11. - «ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»

для здобувачів вищої освіти за спеціальністю

073 «Менеджмент (менеджмент організацій і адміністрування)»

ЛЬВІВ-2023

Носов О.Ю. Методичні рекомендації до практичних занять студентів з дисципліни «Інформаційні системи і технології в управлінні організацією». Львів : ЛІМ, 2023. 20 с.

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту та міжнародного бізнесу

Протокол №1 від 22 серпня 2023 р.

Схвалено Вченою радою Львівського інституту менеджменту

Протокол № 1 від 24 серпня 2023 р.

ВСТУП

Фінансовий результат – головна мета бізнесу для комерційної організації, а також ціль інвестування при здійсненні підприємницької діяльності. Якісна оцінка отриманих фінансових результатів важлива як у короткостроковому, так і довгостроковому періоді для прийняття своєчасних управлінських рішень. Вона є запорукою досягнення цілей підприємства та підвищення ринкової вартості бізнесу.

Фінансовий менеджмент є інструментом управління та прийняття управлінських рішень з метою досягнення фінансових результатів згідно зі стратегією підприємства та відповідно до інвестиційних планів власників капіталу бізнесу.

Сучасний фінансовий менеджмент – це набір інструментів, методів та підходів до планування, організацій розподілу фінансових ресурсів та контролю фінансових результатів діяльності підприємця для досягнення мети та підвищення економічної ефективності. Фінансовий менеджмент відіграє роль посередника у загальному обміні ресурсів як у внутрішньому середовищі підприємства, так і при забезпеченні обміну з зовнішнім середовищем.

Фінансовий менеджмент є стратегічно важливою частиною загального менеджменту підприємства, без якої не можлива реалізація жодної інвестиційної ідеї. Саме він є запорукою ефективного управління бізнесом та отримання прибутку та грошових коштів. Як правило для ефективного управління бізнесом застосовується сукупність методів фінансового менеджменту, які є інструментами впливу та прийняття рішень, націлених на отримання певного економічного результату: виходу на певний рівень прибутку, забезпечення цільового розподілу фінансових ресурсів та сталого розвитку підприємства. Також фінансовий менеджмент розглядають як інструмент ефективного адміністрування ресурсами підприємства, їх обміну та розподілу.

Головною метою навчальної дисципліни „Фінансовий менеджмент” є формування системи знань в управлінні фінансами підприємств, їх операційною та інвестиційною діяльністю, визначення стратегії і тактики фінансового забезпечення суб’єктів господарювання.

Основними задачами фінансового менеджменту є планування та фінансовий аналіз стану бізнесу, розподіл фінансових ресурсів та забезпечення бізнесу капіталом – як шляхом приросту інвестованого капіталу та реінвестування прибутків, так і залученням фінансових ресурсів завдяки прийняттю управлінських рішень фінансовими менеджерами.

Фінансовий менеджмент – одна з основних функцій апарату управління суб’єктом, який господарює в умовах ринкової економіки. Основні завдання, які вирішують фінансові менеджери: управління власним капіталом, залучення додаткового капіталу, ефективне використання фінансових ресурсів у платіжному обороті та інвестиційному процесі, прогнозування потреб в основних і оборотних коштах, складання внутрішньофірмових фінансових планів, оцінка й прогнозування фінансового стану підприємства, взаємодія з установами ринкової інфраструктури.

За допомогою та під керівництвом викладача на практичних заняттях обговорюються вказані вище питання і проблеми з курсу «Фінансового менеджменту», студенти навчаються проводити фінансове обґрунтовування різнопланових управлінських рішень на підприємстві.

Програма курсу “Фінансовий менеджмент” для Львівського інституту менеджменту відводить на семінари 13 годин. Основними елементами цих методичних вказівок навчити студентів використовувати такі вміння: формувати систему організаційного та інформаційного забезпечення фінансового менеджменту на підприємстві; досліджувати фінансовий стан підприємства; розробляти фінансовий план підприємства за окремими напрямками діяльності; застосовувати основні методи аналізу і планування активів підприємства, аналізу капіталу; оцінювати ефективність реальних інвестицій, обґрунтовувати потребу в інвестиційних ресурсах; оцінювати фінансові інвестиції та формувати інвестиційний портфель підприємства; застосовувати основні методи аналізу та планування грошових потоків; оцінювати фінансові ризики та виявляти шляхи і механізми зменшення їх впливу.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назви тем	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
1	Управління грошовими потоками на підприємстві. Визначення вартості грошей у часі та її використання у фінансових розрахунках	1	0,25
2	Управління прибутком	1	0,25
3	Управління активами	2	0,25
4	Вартість і оптимізація структури капіталу	2	0,25
5	Управління інвестиціями	2	0,25
6	Управління фінансовими ризиками	2	0,25
7	Аналіз фінансових звітів. Внутрішньофірмове фінансове планування і прогнозування	1	0,25
8	Антикризове фінансове управління на підприємстві	2	0,25
	Разом	13	2

ТЕМА 1. Управління грошовими потоками на підприємстві. Визначення вартості грошей у часі та її використання у фінансових розрахунках

План заняття

1. Управління грошовими потоками. Види грошових потоків. Їх структурування за видами діяльності.
2. Складання та аналізування звіту про рух грошових коштів
3. Планування надходження і використання коштів.
4. Визначення вартості грошей в часі як базовий прийом фінансового менеджменту.
5. Майбутня вартість грошей.
6. Поточна вартість грошей

Методичні вказівки

В межах *управління грошовими потоками* на підприємстві студенти уточнюють поняття грошового потоку та значення грошових потоків у діяльності підприємства. Приділяють увагу оптимізації грошових потоків. Визначають види грошових потоків та їх класифікацію. Проводять структурування грошових потоків за видами діяльності. Перевіряється знання принципів управління грошовими потоками.

Проводиться складання звіту про рух коштів.

Важливим моментом є аналіз вхідних грошових потоків і їх характеристика. Уточняється зміст і завдання управління вхідними грошовими потоками. Найбільш важливим є управління грошовими потоками, пов'язаними з операційною діяльністю. Також розглядається управління грошовими потоками, пов'язаними з фінансовою та інвестиційною діяльністю.

Розглядаються особливості планування надходження і використання коштів. Показ і розбір прикладів щодо розроблення і застосування платіжного календаря.

Перевіряється знання базових термінів щодо управління грошовими потоками:

1. *Грошовий потік* - сукупність розподілених у часі фактів надходження або вибуття грошових коштів та їх еквівалентів, що генеруються суб'єктом господарювання в результаті його операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

2. *Операційна діяльність* — сукупність господарських операцій, що реалізуються в межах основної діяльності (визначеної у статутних документах) суб'єкта господарювання, а також будь-які інші види діяльності, які не можуть бути віднесені до інвестиційної або фінансової діяльності.

3. *Фінансова діяльність* — сукупність операцій, які ведуть до зміни величини і складу

власного і позичкового капіталу; отримання позик та їх погашення; випуск акцій власної емісії; виплата дивідендів тощо.

4. *Інвестиційна діяльність* - сукупність однорідних господарських відносин суб'єкта господарювання щодо придбання та продажу довгострокових (необоротних) активів, а також короткострокових (поточних) фінансових інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів.

5. *Фінансовий контролінг* - структурний елемент моделі управління фінансами підприємства, побудований на комплексі спеціальних методів та інструментів; особлива функціональна система, яка забезпечує менеджмент підприємства і, зокрема, фінансовий менеджмент, та є базовою інформацією для прийняття управлінських фінансових рішень.

6. *Вхідний грошовий потік* - сукупність розподілених у часі фактів надходження грошових коштів та їх еквівалентів, що генеруються суб'єктом господарювання в результаті його операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

7. *Вихідний грошовий потік* - сукупність розподілених у часі фактів вибуття грошових коштів та їх еквівалентів, що генеруються суб'єктом господарювання в результаті його операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

8. *Чистий грошовий потік* - абсолютна величина руху грошових коштів за певний період, що формується як різниця між вихідними та вхідними грошовими потоками за певний період.

9. *Фінансовий цикл* - часова характеристика руху ТМЦ, НЗВ та готової продукції із коригуванням на особливості грошових розрахунків із контрагентами - постачальниками і покупцями.

10. *Free Cash Flow* - грошовий потік до фінансування.

В межах визначення *вартості грошей у часі та її використання у фінансових розрахунках* на підприємстві доводять необхідність і значення визначення вартості грошей у часі, з'ясовують фактори, що впливають на зміну вартості грошей у часі. Досліджується вплив інфляції на зміну вартості грошей. Також розглядаються першооснови впливу інших ризиків на зміну вартості грошей.

Розглядаються приклади щодо нарахування простих і складних процентів.

Уточнюються базові поняття щодо майбутньої вартості грошей та її змісту, поняття компаундування. Розглядаються практичні схеми розрахунку майбутньої вартості грошей з урахуванням ануїтетів. А також схеми використання процентного фактору в розрахунках майбутньої вартості грошей.

Уточнюються базові поняття щодо поточної вартості грошей і її змісту, поняття дисконтування та сфер його застосування. Розглядаються приклади на визначення суми дисконту, чистого дисконтного доходу, розрахунок поточної вартості ануїтетів, поточної вартості довічної ренти. Практичне використання процентного фактору в розрахунках поточної вартості грошей.

Також розглядаються приклади урахування фактору часу в розрахунках вартості облігацій та акцій.

У підсумку перевіряється знання базових термінів щодо визначення *вартості грошей у часі та її використання у фінансових розрахунках*:

1. *Концепція вартості грошей в часі* - полягає в тому, що однакова сума грошей в різні періоди часу має неоднакову вартість: ця вартість у теперішній час завжди є вищою, ніж в будь-якому майбутньому періоді.

2. *Компаундування (нарощення)* - один із механізмів визначення часової вартості грошових потоків, є фінансово-математичною моделлю визначення майбутньої вартості грошових коштів, які знаходяться у розпорядженні підприємця на початок планового періоду.

3. *Дисконтування* - фінансово-математична модель розрахунку приведеної вартості майбутнього грошового потоку, отримання котрого, як очікується, відбудеться одноразово через чітко визначений період.

4. *Ануїтет* - рівномірні платежі або надходження коштів через однакові інтервали часу за використання однакової ставки процента.

5. *Ризик* - імовірність виникнення будь-яких відхилень від очікуваного рівня фінансових

показників, незалежно від того, позитивні чи негативні такі відхилення.

6. *Процент* - ціна, яка формується на грошовому ринку у формі плати позичальника капіталодавцю за право користування капіталом протягом визначеного періоду.

7. *Ліквідність підприємства* - його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань.

8. *Рента (ануїтет)* - це серія вкладів або виплат рівних сум, що здійснюються через певні інтервали або певну кількість періодів.

9. *Декурсивний спосіб* - спосіб нарахування відсотків, який передбачає, що відсотки нараховуються наприкінці кожного інтервалу нарахування.

10. *Антисипативний спосіб* - спосіб нарахування відсотків, який передбачає, що вони нараховуються на початку кожного інтервалу нарахування.

Питання для самоперевірки

1. Що таке гроші?
2. Назвіть основні причини зміни вартості грошей в часі.
3. Назвіть основні напрямки застосування концепції вартості грошей в часі.
4. Які методи нарахування відсотків Ви знаєте?
5. Що таке компаундинг?
6. В чому полягає принципова різниця між простим і складним відсотками?
7. Якому типу нарощення грошей надають перевагу при їх зберіганні в банку?
8. В чому різниця між точними і звичайними відсотками?
9. Яке нарахування відсотків – більш або менш частіше – і за яких умов вигідніше?
10. Яка схема і чому вигідніша при нарахуванні відсотків за дробову кількість років?
11. В чому полягає зміст ефективної річної відсоткової ставки?
12. Які види грошових потоків Ви знаєте?
13. За яких умов майбутня і дисконтована вартості співпадають?
14. Чи враховується фактор часу при розрахунках вартості цінних паперів?
15. Що таке “ануїтет”? У чому полягає різниця між звичайним і авансовим ануїтетом?

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Значення грошових потоків у діяльності підприємства.
2. Оптимізація грошових потоків.
3. Управління грошовими потоками, пов'язаними з операційною діяльністю.
4. Планування надходження і використання коштів.
5. Розроблення і застосування платіжного календаря.
6. Необхідність і значення визначення вартості грошей у часі.
7. Ризик та його вплив на зміну вартості грошей.
8. Використання процентного фактору в розрахунках майбутньої вартості грошей.
9. Урахування фактору часу в розрахунках вартості облігацій та акцій.
10. Концепції вартості грошей в часі

Література: 1-8, 9-12 (осн. літ.).

ТЕМА 2. Управління прибутком

План заняття

1. Управління прибутком.
2. Управління витратами. Основні методи зниження витрат.
3. Система «витрати – обсяг реалізації – прибуток» та CVP-аналіз.
4. Управління формуванням прибутку на основі операційного левериджу.

Методичні вказівки

Перевіряються знання студентів щодо змісту і завдань управління прибутком, системного підходу до управління прибутком, інформаційної бази управління прибутком.

Розглядаються практичні ситуації щодо управління прибутком від операційної діяльності, формування прибутку від основної діяльності. Вивчаються фактори, що впливають на формування прибутку (зовнішні та внутрішні фактори).

Особливу увагу приділяють управлінню формуванням собівартості. Проводять розрахунок граничної виручки і граничних витрат. Застосовують на практиці аналіз беззбитковості виробництва. Розглядають базові прикладні засади розробки цінової політики та її оптимізації на підприємстві, формування політики максимізації прибутку підприємств.

Оцінюють елементи системи «витрати – обсяг реалізації – прибуток» та застосування CVR-аналізу.

Розглядають схему управління формуванням прибутку на основі операційного левериджу.

Розглядають специфіку управління формуванням прибутку від іншої операційної діяльності, формування прибутку від фінансових операцій.

Перевіряють теоретичні знання студентів щодо сутності і завдання управління розподілом прибутку. З'ясовують фактори, що впливають на розподіл загального прибутку, на розподіл прибутку у системі оподаткування підприємств.

Розглядають практичні аспекти управління використанням чистого прибутку. Проводять аналіз використання прибутку на реальних прикладах. Розглядають причини і обставини створення резервного фонду. Формують базові засади політики розвитку підприємства з використанням прибутку.

Аналізують види і типи дивідендної політики у практиці вітчизняних і закордонних підприємств.

У підсумку перевіряється знання базових термінів щодо *управління прибутком*:

1. *Прибуток від звичайної діяльності* — прибуток (збиток), що отриманий від операційної діяльності (основної та іншої операційної діяльності), фінансових інвестицій та іншої звичайної діяльності.
2. *Прибуток від іншої звичайної діяльності* — прибуток (збиток) від реалізації основних засобів, нематеріальних активів, фінансових інвестицій; від ліквідації необоротних активів, безоплатно отриманих оборотних активів, уцінки необоротних активів і фінансових інвестицій, неопераційних курсових різниць; від іншої звичайної діяльності.
3. *Прибуток від надзвичайних подій*—прибуток (збиток), що пов'язаний із втратами від стихійного лиха, техногенних катастроф і аварій; відшкодуванням збитків від надзвичайних подій, а також з іншими надзвичайними доходами і втратами.
4. *Прибуток від операційної діяльності* — прибуток (збиток) від основної діяльності (реалізації продукції, товарів, робіт, послуг) та іншої операційної діяльності (реалізації оборотних активів й іноземної валюти; доходи від операційної оренди, операційних курсових різниць, списання кредиторської заборгованості; одержані (сплачені) штрафи, пені, неустойки; відшкодування раніше списаних активів; одержані гранти, субсидії; інші доходи).
5. Чистий прибуток - прибуток підприємства, який залишається після сплати податку на прибуток.
6. Чистий дохід - грошовий вираз вартості новоствореного продукту, що визначається як різниця - між валовим доходом і заробітною платою.
7. Маржинальний прибуток - різниця між виручкою від реалізації та змінними витратами. Це та сума прибутку, який спрямовується на покриття постійних витрат та на формування прибутку.
8. Резервний капітал - одна з форм створення фонду, цільовим при-значенням якого є покриття потенційних збитків від фінансово- господарської діяльності підприємства, викликані дією об'єктивних факторів, величину та час настання яких важко визначити на поточ-ний момент.
9. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) — сума прибутку, реінвестована в підприємство, або сума непокритого збитку.

10. Тезаврований прибуток — частина чистого прибутку, що не була розподілена серед власників підприємства шляхом виплати грошових дивідендів чи викупу корпоративних прав власної емісії.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте роль прибутку як фінансової категорії.
2. Охарактеризуйте прибуток як об'єкт фінансового менеджменту.
3. У чому полягає мета і завдання управління прибутком підприємства?
4. Яка мета планування операційних доходів підприємства?
5. Охарактеризуйте мету і завдання управління витратами підприємства.
6. Яка роль відводиться калькулюванню собівартості продукції у системі управління витратами підприємства?
7. У чому полягає сутність АВС-методу калькулювання витрат підприємства?
8. Поясніть механізм СУР-аналізу. Яке значення цей метод аналізу має в управлінні прибутком підприємства?
9. Що таке "точка беззбитковості", як вона визначається за допомогою графічного та алгебраїчного методів?
10. Яка роль операційного левериджу в управлінні прибутком підприємства?
11. Яке значення має удосконалення розподілу прибутку в системі управління прибутком підприємства?
12. Що таке "капіталізація прибутку"?
13. Охарактеризуйте сутність дивідендної політики. Які є теорії типів дивідендної політики?

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Інформаційна база управління прибутком і витратами.
2. Класифікація систем калькулювання собівартості, що використовуються в країнах з ринковою економікою.
3. Точка беззбитковості. Поведінка витрат.
4. Управління прибутком від різних видів діяльності.
5. Політика максимізації прибутку підприємства. Операційний важіль.
6. Системний підхід до управління прибутком.
7. Управління прибутком від операційної діяльності.
8. Формування прибутку від основної діяльності.
9. Політика максимізації прибутку підприємств.
10. Сутність і завдання управління розподілом прибутку.
11. Управління використанням чистого прибутку.
12. Політика розвитку підприємства з використанням прибутку.
13. Вибір дивідендної політики.

Література: 9, 10, 12 (осн. літ.); 4, 7 (доп. літ.)

ТЕМА 3. Управління активами

План заняття

1. Управління активами: мета, завдання, функції, механізм.
2. Управління оборотними активами загалом і їх окремими складовими.
3. Фінансовий і операційний цикли.

Методичні вказівки

Розглядаються на прикладах склад і структура активів підприємства. Проводиться оцінка активів.

Уточнюються рівень знань студентів щодо змісту і завдань управління оборотними

активами, управління виробничими запасами, управління дебіторською заборгованістю.

Розглядаються приклади управління запасами.

На прикладах проводиться визначення оптимальної структури дебіторської заборгованості. З'ясовуються принципи і особливості забезпечення ефективного контролю за рухом і своєчасним поверненням дебіторської заборгованості. Наводяться приклади застосування методів інкасації дебіторської заборгованості. Методи рефінансування дебіторської заборгованості.

Розглядаються прикладні аспекти управління грошовими коштами, зокрема щодо оптимізації залишку грошових коштів підприємства.

Обговорюються джерела формування оборотних активів підприємства та способи забезпечення їх оптимальної структури. Уточнюються етапи і особливості застосування стратегій фінансування оборотних активів: агресивна модель, консервативна модель, компромісна модель. Особливу увагу приділяють розрахункам і плануванню фінансового і операційного циклів.

Коротко обговорюється схема управління необоротними активами підприємства (управління основними засобами, нематеріальними активами).

У підсумку перевіряється знання базових термінів щодо *управління активами*:

1. *Оборотні активи* — грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати складання балансу.
2. *Основні засоби* - матеріальні цінності, що використовуються підприємством понад один календарний рік із дня введення їх в експлуатацію.
3. *Кредиторська заборгованість* - позапланове залучення джерел формування оборотних коштів, що свідчить про участь у господарському обороті підприємства коштів інших суб'єктів господарювання.
4. *Факторинг* - придбання банком (чи фактор-фірмою) права вимагати виплату за фінансовими зобов'язаннями, скупленими в різних осіб. Здебільшого банк купує дебіторські рахунки на поставлені товари чи надані послуги.
5. *Лізинг* - довготермінова оренда машин, обладнання, споруд виробничого призначення, що є способом фінансування інвестицій і активізації збуту.
6. *Рефінансування дебіторської заборгованості* - форма реструктуризації активів, яка полягає в переведенні дебіторської заборгованості в інші, ліквідні форми оборотних активів: грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення.
7. *Форфейтинг* - фінансова оперативність по експертному товарному кредиту шляхом передачі (індосамента) переказного векселя на користь банку зі сплатою банку комісійної винагороди.
8. *Консервативна модель* - модель, за якої варійована частина поточних активів, що покривається довгостроковими активами, застосовується на початкових стадіях існування підприємства за умови достатньої величини капіталу власників підприємства і доступності довгострокових кредитів інвестиційного фінансування.
9. *Компромісна модель* - модель, за якої необоротні активи, постійна частина поточних активів і приблизно половина варійованої частини поточних активів покривається довгостроковими пасивами.
10. *Агресивна модель* - модель фінансування поточних активів, яка полягає в тому, що довгострокові пасиви є джерелом покриття необоротних активів та постійної частини поточних активів, тобто їх мінімуму, який необхідний для здійснення господарської діяльності. В цьому разі варійована частина поточних активів у повному обсязі покривається короткостроковою кредиторською заборгованістю.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення необоротних активів. Яка їх класифікація?
2. В чому полягає специфіка управління операційними необоротними активами?
3. Назвіть основну мету та етапи управління операційними необоротними активами.

4. Які джерела фінансування оновлення операційних необоротних активів Ви знаєте? Які фактори впливають на вибір варіанту фінансування?
5. Назвіть критерії прийняття управлінських рішень щодо придбання або оренди операційних необоротних активів?
6. В яких документах знаходять відображення результати розробленої політики управління необоротними активами?
7. В чому полягає значення оборотних активів для підприємства? Якими факторами визначається їх структура?
8. Сформулюйте відмінності між термінами “оборотні засоби” і “власні оборотні засоби”. Які фактори визначають їх величину? Яка динаміка цих показників і за яких обставин може вважатися задовільною?
9. В чому різниця між чистим оборотним капіталом і чистими активами підприємства? Наведіть алгоритми розрахунку цих показників.
10. Наведіть групування оборотних засобів за ступенем ризику.
11. Поясніть принципову відмінність між моделями управління оборотними засобами.
12. Як можна розрахувати постійну потребу підприємства в оборотних засобах?
13. Що таке дебіторська заборгованість? За якими ознаками класифікують дебіторську заборгованість? Які фактори впливають на розмір дебіторської заборгованості?
14. Назвіть мету та завдання управління дебіторською заборгованістю.
15. Якими показниками характеризується ефективність управління дебіторською заборгованістю?

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Управління виробничими запасами.
2. Визначення оптимальної структури дебіторської заборгованості.
3. Забезпечення ефективного контролю за рухом і своєчасним поверненням дебіторської заборгованості.
4. Методи інкасації дебіторської заборгованості.
5. Методи рефінансування дебіторської заборгованості.
6. Управління грошовими коштами. Оптимізація залишку грошових коштів підприємства.
7. Джерело формування оборотних активів підприємства та способи забезпечення їх оптимальної структури.
8. Стратегії фінансування оборотних активів.
9. Управління необоротними активами підприємства.

Література: 3, 4, 11-12 (осн. літ.); 3, 5, 6, 7 (доп. літ.)

ТЕМА 4. Вартість і оптимізація структури капіталу

План заняття

1. Вартість капіталу.
2. Формування та використання власних ресурсів і зобов'язань.
3. Середньозважена вартість капіталу.
4. Оптимізація структури капіталу.

Методичні вказівки

Перевіряються знання студентів щодо сутності капіталу підприємства, класифікації капіталу, визначення загальної потреби в капіталі, факторів, що впливають на обсяг капіталу. Розглядається схема формування власного капіталу і його складових (статутний капітал, пайовий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток). Вносяться базові прикладні принципи щодо управління формуванням власного капіталу.

Перевіряються знання студентів щодо формування позикового капіталу і його складових

(довгострокові фінансові зобов'язання, короткострокові фінансові зобов'язання, кредиторська заборгованість). Розбираються практичні аспекти щодо управління позиковим капіталом, управління кредиторською заборгованістю.

Розглядаються на прикладах схеми і методики визначення вартості капіталу. Вартість капіталу розглядають як міру прибутковості. Приклади на визначення норми капіталу. Перевіряються знання студентів щодо базової концепції визначення вартості капіталу. На прикладах розраховується вартість власного капіталу, вартість акціонерного капіталу, оцінка позик, оцінка загальної вартості капіталу, інфляція та ринкова вартість капіталу. Проводиться розрахунок середньозваженої вартості капіталу. Наводяться приклади визначення фінансового левериджу, зокрема ефекту фінансового левериджу. Також розглядається комбінований (загальний) леверидж.

Перевіряються знання студентів щодо базової концепції визначення структури капіталу, факторів, що впливають на структуру капіталу, управління структурою капіталу, оптимізації структури капіталу, а також щодо вибору політики підприємства щодо структури капіталу. Оцінюється вплив структури капіталу на вартість підприємства.

У підсумку перевіряється знання базових термінів щодо *вартості та оптимізації структури капіталу*:

1. Функціональний капітал - величина власних оборотних коштів, яка характеризує ту частину власного капіталу підприємства, що є джерелом покриття поточних активів підприємства (тобто активів, які мають період обороту менший за один рік).

2. Фінансова стійкість підприємства — його спроможність забезпечити фінансову діяльність за рахунок власних коштів, не допускаючи невинновданой кредиторської заборгованості.

3. Вкладений капітал - це капітал, внесений власниками підприємства (статутний капітал, пайовий капітал, додатково оплачений капітал).

4. Накопичений капітал - це капітал, отриманий у процесі діяльності підприємства.

5. Капітал від переоцінки - додатковий капітал, сформований у нас до оцінки активів, яка здійснюється у випадках, передбачених чинним законодавством, та відповідно до положень бухгалтерського обліку.

6. Дарчий капітал - додатковий капітал, отриманий підприємством від інших осіб у вигляді безоплатно одержаних активів (додатково отриманий капітал).

7. Зареєстрований капітал - умовно постійний капітал, сума якого визначається в установчих документах (статутний капітал, пайовий капітал).

8. Незареєстрований капітал — умовно змінний капітал, який включає додатковий капітал та нерозподілений прибуток.

9. Операційний леверидж - механізм здійснення кількісної оцінки впливу окремих (кількісних та якісних) факторів на формування абсолютної величини прибутку суб'єкта господарювання.

10. Ефект фінансового важеля — один із варіантів забезпечення при-росту рентабельності власного капіталу суб'єкта господарювання, дозволяє за певних умов збільшити прибутковість власного капіталу підприємства за рахунок використання позикового фінансування потреби підприємства у капіталі.

Питання для самоперевірки

1. Розкрити економічну сутність капіталу.
2. Охарактеризувати види капіталу за найбільш важливими класифікаційними ознаками.
3. Яка роль фінансового капіталу підприємства в забезпеченні ефективної діяльності підприємства?
4. Охарактеризувати форми функціонування власного капіталу підприємства.
5. Охарактеризувати склад основних джерел формування власних фінансових ресурсів підприємства.
6. Розкрити особливості політики формування власних фінансових ресурсів підприємства.

7. Охарактеризувати теорії, пов'язані з механізмом формування дивідендної політики.

8. Розкрити поняття дивідендної та емісійної політики.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Сутність капіталу підприємства.
2. Визначення загальної потреби в капіталі.
3. Фактори, що впливають на обсяг капіталу.
4. Управління формуванням власного капіталу.
5. Управління позиковим капіталом.
6. Управління кредиторською заборгованістю.
7. Вартість капіталу як міра прибутковості.
8. Оцінка загальної вартості капіталу.
9. Інфляція та ринкова вартість капіталу.
10. Розрахунок середньозваженої вартості капіталу.
11. Управління структурою капіталу. Політика підприємства щодо структури капіталу.
12. Вплив структури капіталу на вартість підприємства.

Література: 4, 6, 7, 9-10, 12 (осн. літ.); 4, 5, 7 (доп. літ.)

ТЕМА 5. Управління інвестиціями

План заняття

1. Управління реальними інвестиціями організації.
2. Цінні папери. Дивідендна політика
3. Оперативне управління інвестиційним портфелем.

Методичні вказівки

Перевіряються знання студентів щодо базової концепції визначення сутності і класифікації інвестицій, змісту та завдань управління інвестиціями, видів інвестицій, формування інвестиційної політики.

Розглядаються приклади форм реальних інвестицій і особливості управління ними. Перевіряються знання студентів щодо сутності капітальних інвестицій. Розглядаються види інвестиційних проектів і вимоги до їх розроблення. Розглядаються методи оцінки ефективності інвестиційних проектів, окупність капітальних вкладень та її розрахунок. Уточнюються особливості управління інноваційними інвестиціями підприємств. А також прикладні аспекти і практичні ситуації та інструменти управління реалізацією реальних інвестиційних проектів. Розглядається порядок розроблення бюджету капітальних вкладень.

Перевіряються знання студентів щодо сутності управління джерелами фінансування капітальних вкладень, амортизаційної політики підприємства, використання прибутку. Розглядаються приклади інструментів довготермінового фінансування інвестицій, визначення оптимальної структури джерел фінансування капіталовкладень, прогнозування джерел.

Перевіряються знання студентів щодо сутності фінансової та інвестиційної діяльності підприємства, управління фінансовими інвестиціями. Розглядаються варіанти вкладення коштів у цінні папери, розміщення коштів на депозитних рахунках.

Розглядається портфель фінансових вкладень та принципи його формування, методи оцінки інвестиційного портфеля з урахуванням ризику, диверсифікація інвестиційного портфеля, а також ризикові інвестиції (венчурний капітал).

У підсумку перевіряється знання базових термінів щодо *управління інвестиціями*:

1. *Фінансові інвестиції* - вкладення тимчасово вільних коштів у цінні папери, статутні фонди інших підприємств, а також розміщення таких коштів на депозитних рахунках комерційних банків з метою отримання доходу.
2. *Ліквідність підприємства* — його здатність швидко продати активи й одержати гроші для

оплати своїх зобов'язань.

3. *Амортизація* - процес поступового перенесення вартості основних засобів і нематеріальних активів з урахуванням витрат на їх придбання, виготовлення або поліпшення.
4. *Кредитування* - надання суб'єктові підприємництва банківських кредитів на засадах платності, строковості й повернення.
5. *Капітальні інвестиції* - інвестування капіталу в матеріальні види активів, перш за все - в основні засоби.
6. *Реінвестиції* - повторне вкладання коштів, одержаних у формі доходу від функціонування початкового інвестиційного проекту.
7. *Інвестиційний проект* — це документ, що забезпечує окремі напрямки стратегічного розвитку підприємства шляхом реального інвестування, обґрунтовує потребу у відповідних інвестиційних ресурсах у різних формах їх і містить систему відповідних управлінських рішень із забезпечення найбільш ефективних форм реалізації викладених у ньому інвестиційних цілей.
8. *Чиста приведена вартість* - різниця між теперішньою вартістю суми чистого грошового потоку (що визначається згідно з фінансовою концепцією цього терміну) та сумою інвестиційних витрат за проектом.
9. *Ставка дисконту* - мінімальний рівень норми прибутку, нижче якого будь-який інвестор вважав би недоцільним при реалізації інвестиційного проекту.
10. *Період окупності* - обсяг часу, необхідного для повного повернення інвестиційних витрат, пов'язаних із реалізацією проекту.

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність і мету інвестицій.
2. Охарактеризуйте джерела фінансування інвестиційної діяльності підприємств.
3. Сформулюйте завдання фінансового аналізу інвестиційної діяльності підприємства.
4. Охарактеризуйте методи оцінювання ефективності інвестиційних проектів.
5. Наведіть методики розрахунку показників оцінки ефективності інвестиційних проектів.
6. Назвіть основні завдання та методи аналізу інвестицій у цінні папери.
7. Охарактеризуйте основні показники ринкової активності підприємства.
8. Назвіть принципи аналізу інвестиційних проектів в умовах інфляції та ризику.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Формування інвестиційної політики.
2. Форми реальних інвестицій і особливості управління ними.
3. Види інвестиційних проектів і вимоги до їх розроблення.
4. Методи оцінки ефективності інвестиційних проектів.
5. Особливості управління інноваційними інвестиціями підприємств.
6. Управління реалізацією реальних інвестиційних проектів.
7. Порядок розроблення бюджету капітальних вкладень.
8. Управління джерелами фінансування капітальних вкладень.
9. Амортизаційна політика підприємства.
10. Інструменти довготермінового фінансування інвестицій.
11. Визначення оптимальної структури джерел фінансування капіталовкладень.
12. Фінансова та інвестиційна діяльність підприємства.
13. Розміщення коштів на депозитних рахунках.
14. Портфель фінансових вкладень та принципи його формування.
15. Методи оцінки інвестиційного портфеля з урахуванням ризику.
16. Диверсифікація інвестиційного портфеля.
17. Ризикові інвестиції (венчурний капітал).

Література: 5, 7, 8, 9, 12(осн. літ.); 2, 3, 7 (доп. літ.).

ТЕМА 6. Управління фінансовими ризиками

План заняття

1. Економічна сутність фінансових ризиків та їх класифікація.
2. Основні види фінансових ризиків. Фактори, які впливають на рівень фінансових ризиків.
3. Визначення рівня ризику і його впливу на фінансовий стан підприємства та на його прибутковість.
4. Управління фінансовими ризиками.
5. Методи розрахунку ризиків.
6. Способи уникнення та нейтралізації фінансових ризиків.

Методичні вказівки

Перевіряються знання студентів щодо економічної сутності фінансових ризиків та їх класифікації, основних видів фінансових ризиків (валютний, депозитний, процентний, інфляційний, інвестиційний, кредитний), факторів, які впливають на рівень фінансових ризиків.

Визначається на прикладах реальних підприємств рівень ризику і його вплив на фінансовий стан підприємства та на його прибутковість.

Уточняється практичний зміст управління фінансовими ризиками. Розглядається особливості процесу їх прогнозування та нейтралізації у фінансовій діяльності підприємств.

Розглядаються методи розрахунку ризиків. Застосовуються різні методи оцінки рівня ризиків: економіко-статистичні, експертні, аналогові та інші. Розглядається порядок визначення премії за ризик.

Вивчаються прикладні аспекти і способи уникнення та нейтралізації фінансових ризиків, страхування ризиків. Розглядається використання механізмів диверсифікації ризиків.

У підсумку перевіряється знання базових термінів щодо *управління ризиками*:

1. *Самостраховання* - створення певних фондів коштів з метою фінансового покриття потенційних збитків (а також негативних фінансових результатів, додаткових витрат фінансових, матеріальних та інших ресурсів) суб'єкта господарювання - страхового відшкодування.
2. *Хеджування* - один із напрямків нейтралізації фінансових ризиків; активна стратегія нейтралізації із використанням похідних цінних паперів.
3. *Диверсифікація портфеля* — таке комбінування його елементів, при якому досягається мінімізація ризику при збереженні можливого доходу.
4. *Фінансовий контролінг* - контролююча система, яка забезпечує концентрацію контрольних дій за основними напрямками фінансової діяльності підприємства, своєчасне виявлення відхилень фактичних показників від прогнозних (планових) та чинників, що зумовили ці відхилення, і прийняття управлінських рішень по нормалізації процесу управління фінансами підприємства.
5. *Операційний ризик* (operating risk) - ризик, формування якого притаманне господарським операціям які реалізуються в межах операційної діяльності суб'єкта господарювання.
6. *Інвестиційний ризик* (investing risk) — ризик, формування якого притаманне господарським операціям, які реалізуються в межах інвестиційної діяльності суб'єкта господарювання.
7. *Фінансовий ризик* (financing risk) - ризик, формування якого притаманне господарським операціям які реалізуються в межах фінансової діяльності суб'єкта господарювання.
8. *Ризик-менеджмент* — відокремлений функціонально-організаційний блок фінансового менеджменту, функцією якого є управління ризиками.
9. *Нейтралізація ризиків* - процес прийняття управлінських фінансових рішень щодо реалізації превентивних заходів фінансового, організаційного або правового характеру з метою забезпечення ефективності господарської операції суб'єкта господарювання, і може включати, зокрема, уникнення ризику, страхування, диверсифікація та хеджування.
10. *Ідентифікація ризику* - передбачає дослідження сукупності якісних параметрів виявленого ризику, зокрема, джерела його формування, форми, виду, та факторів їх

формування.

Питання для самоконтролю

1. Наведіть основні методи нейтралізації фінансових ризиків.
2. З чим пов'язане страхування фінансових ризиків?
3. Охарактеризуйте можливості щодо нейтралізації фінансових ризиків.
4. Які недоліки існують у реально діючій методиці оцінки банкрутства підприємства?
5. Охарактеризуйте двофакторну модель Е. Альтмана.
6. Наведіть формулу п'ятифакторної моделі Е. Альтмана.
7. Охарактеризуйте основні критерії можливості фінансової кризи на підприємстві.
8. Які фактори макроекономічного характеру можуть спричинити негативні тенденції у діяльності підприємства?
9. Наведіть основні заходи щодо виходу підприємства зі стану банкрутства.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Економічна сутність фінансових ризиків та їх класифікація.
2. Фактори, які впливають на рівень фінансових ризиків.
3. Визначення рівня ризику і його впливу на фінансовий стан підприємства та на його прибутковість.
4. Зміст управління фінансовими ризиками.
5. Процес прогнозування та нейтралізації фінансових ризиків у діяльності підприємства.
6. Економіко-статистичні методи оцінки рівня ризиків.
7. Премія за ризик та порядок її визначення.
8. Способи уникнення та нейтралізації фінансових ризиків.
9. Страхування ризиків. Використання механізмів диверсифікації.

Література: 6, 8, 9, 10(осн. літ.); 1, 6, 7 (доп. літ.).

ТЕМА 7. Аналіз фінансових звітів. Внутрішньфірмове фінансове планування і прогнозування

План заняття

1. Фінансовий аналіз як підсистема фінансового менеджменту.
2. Основні прийоми й методи здійснення аналізу фінансового стану організації.
3. Внутрішньфірмове фінансове планування і прогнозування.
4. Стратегічне і поточне фінансове планування в управлінні підприємством.
5. Прогнозування розвитку підприємства.

Методичні вказівки

В рамках підтеми «Аналіз фінансових звітів» перевіряються знання студентів щодо призначення й видів фінансових звітів, методів оцінки фінансових звітів, складу, характеристики та змісту фінансової звітності підприємства згідно з Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, а також щодо змісту і завдання аналізу фінансових звітів.

Перевіряються знання студентів щодо значення бухгалтерського балансу для аналізу фінансового стану підприємства. На прикладах проводиться аналіз динаміки і структури активу та пасиву балансу.

На прикладах проводиться також аналіз звіту про фінансові результати підприємства, та аналіз звіту про рух грошових коштів. Уточнюються критерії і методика оцінки структури балансу підприємств.

На основі типової системи показників фінансового стану підприємства, проводиться його оцінка (на прикладах). Розглядаються приклади аналізу економічного потенціалу підприємства, аналізу показників ліквідності та платоспроможності підприємства, оцінки ліквідності балансу підприємства, оцінки фінансової стійкості та стабільності підприємства, оцінки ринкової ділової активності підприємства. Розбираються прийоми комплексного

аналізу фінансового стану підприємства.

У підсумку перевіряється знання базових термінів щодо «аналізування фінансової звітності»:

1. *Фінансовий стан* - спроможність підприємства фінансувати свою діяльність; рівень збалансованості окремих структурних елементів активів і капіталу підприємства, а також рівень ефективності їх використання.

2. *Фінансова звітність* - це сукупність форм звітності, які складені на основі даних фінансового обліку з метою надання зовнішнім і внутрішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан у вигляді, який зручний і зрозумілий для прийняття цими користувачами певних ділових рішень.

3. *Фінансова інформація* — набір даних (в систематизованій певним чином формі) про склад господарчих ресурсів, зобов'язань і фінансових джерел фірми; рівня прибутку й витрат, які дозволяють судити про очікувані доходи та пов'язані з ними ризики; оборотів фірми та якості її активів; об'єму та якості потоків грошових коштів.

4. *Оперативний цикл* - стадії, через які проходить компанія для того, щоб її продукція та послуги з'явилися на ринку.

5. *Горизонтальний аналіз* - полягає у співставленні фінансових даних підприємства за 2 періоди у відносному та абсолютному вимірюваннях.

6. *Вертикальний аналіз* — дозволяє зробити висновок про структуру балансу в поточному стані, а також проаналізувати динаміку цієї структури.

7. *Фінансова стійкість підприємства* - його спроможність забезпечити фінансову діяльність за рахунок власних коштів, не допускаючи невиправданої кредиторської заборгованості.

8. *Гудвіл* - нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між балансовою вартістю активів підприємства та його звичайною вартістю, як цілісного майнового комплексу, що виникає внаслідок використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів (робіт, послуг), нових технологій тощо.

9. *Амортизація* - поступове перенесення вартості основних виробничих фондів та нематеріальних активів на вартість продукції, у виготовленні якої вони беруть участь.

10. *Автономія (фінансова незалежність)* - незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування його діяльності.

В рамках підтеми «Внутрішньофірмове фінансове прогнозування та планування» перевіряються знання студентів щодо місця і ролі фінансового прогнозування та планування в системі фінансового менеджменту, цілей та завдань внутрішньофірмового фінансового прогнозування та планування, методів фінансового прогнозування та планування.

Уточняється сутність бюджетування та види бюджетів. Розглядаються приклади складання бюджетів (кошторисів). На прикладах розбирається методика розрахунку основних фінансових показників бюджетів.

Розкриваються прикладні аспекти застосування оперативного фінансового планування як основи внутрішньофірмового фінансового контролю.

У підсумку перевіряється знання базових термінів щодо «внутрішньофірмове фінансове прогнозування та планування»:

1. *Фінансова політика* - це форма реалізації фінансової ідеології і фінансової стратегії підприємства в розрізі найбільш важливих аспектів фінансової діяльності на окремих етапах її здійснення.

2. *Фінансовий план* — це документ, що відображає обсяги надходжень та спрямування коштів у плановому році з метою забезпечення потреб діяльності, розвитку підприємства, виконання його зобов'язань, включаючи зобов'язання щодо сплати податків і обов'язкових платежів.

3. *Фінансова стратегія* - визначення довгострокової мети фінансової діяльності підприємства, вибір найбільш ефективних способів і шляхів їх досягнення.

4. *Фінансове прогнозування* — вивчення можливого фінансового стану підприємства на перспективу; передбачає розробку альтернативних фінансових показників та параметрів, використання яких відповідно до тенденцій зміни ситуації на ринку дає змогу визначити

один із варіантів розвитку фінансового стану підприємства.

5. *Фінансове планування* — процес розроблення системи фінансових планів і планових (нормативних) показників по забезпеченню розвитку підприємства необхідними фінансовими ресурсами та підвищенню ефективності його фінансової діяльності у майбутньому періоді.

6. *Поточне фінансове планування* - розробка конкретних фінансових планів, які дають можливість підприємству визначити всі джерела фінансування його розвитку на майбутній період, сформувати структуру доходів і витрат, забезпечити постійну платоспроможність, визначити структуру активів і капітал підприємства на кінець планового періоду.

7. *Аналітичний метод* — це метод, який полягає у плануванні від досягнутого рівня у попередньому періоді, з урахуванням впливу на виробничу діяльність внутрішніх чинників та зовнішнього середовища.

8. *Система оперативного планування (бюджетування)* - розробка комплексу короткострокових планових завдань з фінансового забезпечення основних напрямів фінансово-господарської діяльності підприємства.

9. *Точка беззбитковості* — це рівень фізичного обсягу продажу при заданій ціні протягом окремого періоду часу (місяць, квартал, рік), за рахунок якого підприємство покриває витрати.

10. *Кошторис* - це оперативний фінансовий план на короткостроковий період, що розробляється, як правило, в рамках наступного кварталу витрачання грошових коштів у процесі здійснення конкретних видів фінансово-господарської діяльності підприємства

Питання для самоперевірки

1. Яка інформаційна база необхідна для аналізу використання нерозподіленого прибутку підприємства?
2. Охарактеризуйте структуру звіту про фінансові результати.
3. Як пов'язані між собою баланс, звіт про фінансові результати та звіт про рух грошових коштів?
4. У чому полягає принцип побудови агрегованого балансу підприємства?
5. Що являє собою порівняльний аналітичний баланс?
6. Про що свідчить зростання валюти балансу підприємства?
7. Які статті можна віднести до «хворих» статей звітності?
8. За якими ознаками можна зробити висновок про існування певних фінансових проблем у підприємства в процесі «читання» балансу?
9. Чим викликана необхідність проведення горизонтального аналізу балансу та які його аналітичні можливості?
10. Чим викликана необхідність проведення вертикального аналізу балансу та які його аналітичні можливості?
11. Чим забезпечується ефективність фінансового механізму?
12. На чому ґрунтується управління фінансовим механізмом?
13. У чому полягає організаційно-правове забезпечення реалізації фінансової політики?
14. Що являє собою фінансове право та як воно формується?
15. У чому сутність і завдання фінансового планування?
16. Яким чином організовується здійснення фінансової політики?
17. Що таке фінансовий контроль і яка його роль?
18. Які існують види фінансового контролю?

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Бухгалтерський баланс і його значення для аналізу фінансового стану підприємства.
2. Критерії і методика оцінки структури балансу підприємств.
3. Система показників фінансового стану підприємства та їх оцінка.
4. Показники ринкової ділової активності підприємства.
5. Комплексний аналіз фінансового стану підприємства.

6. Фінансове прогнозування та планування в системі фінансового менеджменту.
7. Методи фінансового прогнозування та планування.
8. Бюджетування та його сутність.
9. Оперативне фінансове планування як основа внутрішньофірмового фінансового контролю.

Література: 5, 6, 8, 9, 12 (осн. літ.); 2, 3, 7 (доп. літ.).

ТЕМА 8. Антикризове фінансове управління на підприємстві

План заняття

1. Антикризове фінансове управління (АКФУ) на підприємстві.
2. Діагностика банкрутства підприємства.
3. Фінансова санація як складова АКФУ.
4. Реструктуризація підприємств у системі АКФУ.
5. Оцінка ефективності АКФУ.

Методичні вказівки

Перевіряються знання студентів щодо змісту та завдань антикризового фінансового управління підприємством

Розглядаються приклади застосування методів прогнозування банкрутства підприємства. Розглядаються особливості формування системи випереджального реагування на загрозу банкрутства і комплекс запобіжних заходів.

Перевіряються знання студентів щодо змісту фінансової санації підприємства як елементу антикризового управління, досудової санації, санації за рішенням господарського суду. Розглядаються функції та завдання менеджменту санації підприємства.

На прикладах розбирається застосування методів фінансування санації підприємства, управління залученням зовнішніх фінансових джерел та внутрішніми джерелами фінансування.

Розбирається місце і роль реструктуризації в системі антикризового фінансового управління підприємством, організаційно-фінансове забезпечення реструктуризації підприємств.

У підсумку перевіряється знання базових термінів щодо «антикризового фінансового управління на підприємстві»:

1. *Фінансова криза* - фаза розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей впливу його керівництва на фінансові відносини, що виникають на цьому підприємстві.

2. *Антикризовий фінансовий менеджмент* — це система прийомів та методів управління фінансами, спрямована на попередження фінансової кризи та банкрутства підприємства.

3. *Система раннього попередження та реагування* - це особлива інформаційна система, яка сигналізує керівництву про потенційні ризики та шанси, які можуть насуватися на підприємство як із зовнішнього, так із внутрішнього середовища.

4. *Фінансова санація* - інструмент антикризового управління, метою якого є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності та платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, покращення структури капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру.

5. *Санаційна спроможність* - це наявність у підприємства, що знаходиться у фінансовій кризі, фінансових, організаційно-технічних та правових можливостей, які визначають його здатність до успішного проведення фінансової санації.

6. *Реструктуризація підприємства* - це здійснення організаційно- господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зміну форм власності, управління, організаційно-правової форми, що

сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволенню вимог кредиторів.

7. *Реорганізація підприємства* - це повна або часткова заміна власників корпоративних прав підприємства, зміна організаційно-правової форми організації бізнесу, ліквідація окремих структурних підрозділів або створення на базі одного підприємства кількох інших. Найбільш поширеними формами реорганізації є злиття, приєднання, поділ, виокремлювання, перетворення.

8. *Приєднання підприємств* - форма реорганізації, яка передбачає перехід всіх прав та обов'язків одного або кількох юридичних осіб — правопередників до іншої юридичної особи — правонаступника.

9. *Поглинання підприємств* — форма реорганізації, яка здійснюється придбанням корпоративних прав фінансово неспроможного підприємства підприємством-санатором. Поглинуте підприємство може або зберегти свій статус юридичної особи і стати дочірнім підприємством санатора, або бути приєднаним до підприємства-санатора і стати його структурним підрозділом, утративши при цьому юридичний статус.

10. *Злиття підприємств* — форма реорганізації суб'єктів господарювання, яка здійснюється об'єднанням підприємства (або кількох підприємств), яке перебуває у фінансовій кризі, з іншим, фінансово стійким підприємством (або кількома підприємствами). У разі злиття підприємств усі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до суб'єкта господарювання, який утворився в результаті злиття.

Питання для самоконтролю

1. Перерахуйте симптоми кризового становища.
2. Наведіть причини кризи підприємства.
3. Охарактеризуйте внутрішні й зовнішні причини кризового становища підприємства.
4. Охарактеризуйте поняття «реструктуризація».
5. З якою метою проводять SWOT-аналіз підприємства?

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Зміст та завдання антикризового фінансового управління підприємством.
2. Методи прогнозування банкрутства підприємства.
3. Система випереджального реагування на загрозу банкрутства і комплекс запобіжних заходів.
4. Фінансова санація підприємства як елемент антикризового управління.
5. Менеджмент санації підприємства, його функції та завдання.
6. Методи фінансування санації підприємства.
7. Реструктуризація в системі антикризового фінансового управління підприємством.
8. Організаційно-фінансове забезпечення реструктуризації підприємств.

Література: 9, 10, 12 (осн. літ.); 1, 6, 7 (доп. літ.).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ:

Базова література

1. Господарський кодекс України. *БВР*, 2003. № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144 (зі змін. і доп. ; поточ. ред. від 15.12.2021). URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/main/436-15>.
2. Податковий кодекс України. *БВР*, 2011. № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112 (зі змін. і доп. ; поточ. ред. від 24.03.2022). URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/main/2755-17>
3. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. *БВР*, 1991. № 47, ст.646 (зі змін. і доп.; поточ. ред. від 10.12.2021). URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
4. Кодекс України з процедур банкрутства. *БВР*, 2019, № 19, ст.74. (зі змін. і доп. ; поточ. ред. від 15.12.2021). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#n1753>.
5. Бланк І. А., Ситник Г. В. Управління фінансами підприємств і об'єднань : навч. посібн. Київ : КНТЕУ, 2019. 183 с.
6. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент / за заг. наук. ред. А. М. Поддєрьогіна. Київ : КНЕУ, 2018. 536 с.
7. Євтух О. Т., Євтух О. О. Фінансовий менеджмент для магістрів і не тільки : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 408 с.
8. Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. Фінансовий менеджмент : підруч. для студ. ВНЗ; 2-ге вид.; Дніпропетр. ун-т екон. та права. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 528 с.
9. Момот Т. В. Фінансовий менеджмент : навч. посібн. / за заг. наук. ред. Т. В. Момота. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 712 с.
10. Пазинич В. І., Шулешко А. В. Фінансовий менеджмент : навч. посібн. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 408 с.
11. Партин Г.О., Селюченко Н. Є. Фінансовий менеджмент : навч. посібн. Львів : Вид-во НУ «ЛП», 2020. 332 с.
12. Тринька Л. Я., Іванчук О. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : Алерта, 2014. 714 с.

Допоміжна література

1. Бланк І. А. Основи інвестиційного менеджменту. В 2 томах; 4-е вид., перероб. і доп. Київ : Ельга-М, 2013. 650 с.
2. Бланк І. А. Управління фінансовими ризиками. Київ : Ніка-Центр, 2016. 674 с.
3. Brigham E.F., Ehrhardt M.C. Financial management : Theory and Practice ,10 th ed., University of Florida, 2005. 1022 p.
4. Damodaran A. Corporate Finance: First Principles. New York: University's Stern School of Business, 2002. 688 p.
5. Kirkwood C. W. Decision Tree Primer, Arizona State Univers., 2008. 242 p.
6. Lasher W. Practical Financial Management. South-Western College Pub; 6 ed., 2010. 622 p.
7. Koller T., Goedhart M., Wessels D. Valuation: Measuring and managing the value of companies. McKinsey & Co., 5 ed. Hoboken, New Jersey: Publ. John Wiley & Sons, Inc., 2010. 862 p.

Інформаційні ресурси

1. Інтернет-портал для управлінців : веб-сайт. URL : <http://www.management.com.ua>
2. Інформаційна база даних НКЦПФР про звітність емітентів цінних паперів : веб-сайт. URL : <https://smida.gov.ua/db/emitent>
3. Національний банк України : офіційне Інтернет-представництво. URL : <http://www.bank.gov.ua>
4. Офіційне Інтернет-представництво Президента України : веб-сайт. URL : <http://www.president.gov.ua>
5. Верховна Рада України : офіційний веб-портал. URL : <http://www.rada.gov.ua>
6. Міністерство фінансів України : офіційний веб-портал. URL : <http://www.minfin.gov.ua>
7. Державна служба статистики України : офіційний веб-портал. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Урядовий портал : веб-сайт. URL : <http://www.kmu.gov.ua>